

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Ош мамлекеттик университетинин алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча Д.13.23.681 диссертациялык кеңештин эксперттик комиссиянын мүчөсү, физика-математика илимдеринин доктору Кожобеков Кудайберди Гапаралиевичтин 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (информатика жана билим берүүнү маалыматташтыруу) педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган Мусаев Бакытбек Малаевичтин “Маалыматтык технологиялардын жардамы менен студенттерди кесипке багыттап окутуу (башкаруудагы маалыматтык технологиялар курсун окутуунун мисалында)” темадагы диссертациясына

Эксперттик корутундусу

Эксперт, изденүүчү Мусаев Бакытбек Малаевичтин “Маалыматтык технологиялардын жардамы менен студенттерди кесипке багыттап окутуу (башкаруудагы маалыматтык технологиялар курсун окутуунун мисалында)” (илимий жетекчиси - пед. илимд. доктору, профессор Калдыбаев С. К.) диссертациясынын карап чыгып, төмөнкүдөй корутундуга келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши

Сунуш кылынган кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Иште 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (информатика жана билим берүүнү маалыматташтыруу) адистигинин паспортуна, адистиктин паспортуунун пункттарын көрсөтүү менен толук жооп берүүчү: “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсун кесиптик багытта окутууда бизнес-пландоонун негизи катары каралган БЭДМ аталышындагы комплекстүү маселени чечүүнү кеңири тараган маалыматтык технологиялардын жардамы менен ишке ашыруу, бул процесстин ичинде студенттерди АОН ээ кылуу аркылуу жакшы жыйынтыктарга алып келүүчү умтулууну **калыптандыруу проблемасы** аныкталып, ал терең изилденген.

Сунуш кылынган кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет.

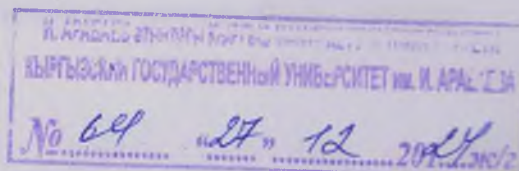
2. Иштин максаты катары “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсун окутууда маалыматтык технологияларды колдонуу аркылуу студенттердин кесиптик ишмердүүлүгүн калыптандыруунун илимий-методикалык негиздерин түзүү жана аны ишке ашыруу эсептелет.

Коюлган максат диссертацияда төмөндөгү милдеттерди аткаруу менен чечилген:

1. Кесипке багыттап окутууда маалыматтык технологияларды колдонуунун учурдагы абалын, андагы проблемаларды жана аны жаңылоонун зарылчылыгын аныктоо.

2. “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсун кесипке багыттап окутуунун мазмунун, каражаттарын жана методдорун иштеп чыгуу.

3. Студенттерде *тракеттин ориентирлөөчү негизин* калыптандыруунун технологиясын, тесриинде окуу процессине киргизүү технологиясын ишке ашыруу.

4. Студенттерди кесиптик ишмердүүлүккө даярдоонун технологиясынын эффективдүүлүгүн эксперимент аркылуу текшерүү.

Издөнүүчү Б. М. Мусаев проблема боюнча педагогикалык, методикалык жана экономикалык адабияттарга талдоо жүргүзүү менен жогорку окуу жайында экономисттерди, менеджерлерди даярдоонун учурдагы абалын так жана даана аныктаган.

Диссертант илимий ишин жазууда экономист, менеджер адистерине кесиптик билим берүүнүн өзгөчөлүктөрү, маалыматтык технологияларды кесипке багыттап окутуу проблемалары боюнча илимий адабияттарды талдоо менен катар экономикалык маселелерди чечүүдө маалыматтык технологияларды колдонуунун дидактикалык негиздерин, келечектеги адистин даяр болуу моделинин элементтерин иликтеп чыккан.

Диссертант ЖОЖдун “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсунда бизнес-пландоо маселелерин чыгарууда маалыматтык технологияларды каражат катары пайдалануу студенттерди кесиптик ишмердүүлүккө даярдоодо натыйжалуулукка ээ кылаарын айта кеткен.

Диссертант азыркы учурда билим берүү процессинде маалыматтык технологияларды колдонуу боюнча талдоо жүргүзүп кеткен:

- “маалыматтык технологиялар” жана “компьютердик технологиялар” түшүнүктөрүнүн мазмундарын тактаган;

- азыркы учурда билим берүү процессиндеги маалыматтык технологиялар жок дегенде *окуп билүү предмети; предметтик аймактардагы милдеттерди чечүүдөгү курал; окутуу каражаты* катары үч милдетти аткараары такталган;

- “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсунда студенттерди маалыматтык технологиялар боюнча окутуу алардын келечектеги кесиптик ишкердүүлүгүнө болгон катышы азыраак экендиги тууралуу жыйынтык чыгарылган.

- Педагогикалык изилдөөнүн аткарылышынын жыйынтыгы катары “уюштуруу-башкаруу ишмердүүлүгү” түшүнүгүнө аныктама берилген.

Жогорку кесиптик билим берүү мамлекеттик билим берүү стандартын талдоонун негизинде экономикалык ЖОЖдун бүтүрүүчүлөрүн бизнес-пландоо тармагында даярдоо милдеттери бөлүп көрсөтүлгөн.

Кесиптик ишмердүүлүктүн объектиси катары каралган бизнес-пландоодо маалыматтык технологияларды колдонуунун дидактикалык негиздерин талдоонун негизинде кеңири колдонулган Microsoft Office базалык программалар жыйындысы бизнес-пландоонун милдеттерин ийгиликтүү чечүүгө мүмкүнчүлүк берээри такталган.

Илимий изилдөөдө маалыматтык технологиялардын каражаттары аркылуу бизнес-пландоону багыттуу окутуу процессинин илимий-методикалык системасын иштеп чыгуунун зарылчылыгы теориялык жактан негизделди.

Экинчи главада кесиптик билим берүүнүн сапатын башкарууну түзүүгө болгон жалпы мамилелер жана методдор, “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсун окутууда кесиптик ишмердүүлүккө даярдоонун технологиясы жана *аракеттин ориентирлөөчү негизинин* калыптануусунун критерийлери каралган.

Студенттерди уюштуруу-башкаруу ишмердүүлүгүнө даярдоо процессинин негизинин түзүлүшүндө педагогикада жалпы кабыл алынган окутуунун принциптери орун алаары тууралуу жыйынтык жасалган.

Окуу ишмердүүлүгүнүн алкагында бизнес-пландоонун милдеттерин чечүүдө

маалыматтык технологияларды колдонгон адистин келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүнүн контексти камтылган. Практикалык кызыгууну жараткан (максималдуу киреше алуу жана эффективдүү финансылык көрсөткүчтөр аркылуу жыл ичинде насыяны төлөөнү камсыздоо) жана маалыматтык технологиялар каражаттары аркылуу чечилген бизнес-пландоонун аймагындагы көйгөйлүү милдеттер коюлган.

АОНду калыптандыруу процессиндеги окуу жана кесиптик ишмердүүлүктүн алга сүйрөөчү мотивдерин аныктоо максатында “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсунда маалыматтык технологияларды жана бизнес-пландоодо маалыматтык технологияларды колдонууну окутуу жана бизнес-пландоо практикалык ишин жүргүзүү алкагында сурамжылоо үчүн анкеталар даярдалып берилген.

“Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсундагы студенттерди уюштуруу-башкаруу ишмердүүлүгүнө даярдоо процессиндеги өзгөчөлүктөр төмөндөгүлөр деп диссертант тактой кеткен: бир нече дисциплинанын билим аймагын камтыган чөйрө катары бизнес-пландоо аймагынын интегративдүүлүгү; калыптандыруучу экспериментинин учурунда студенттер ээ болгон билимдин, билгичтиктердин жана көндүмдөрдүн жыйындысына карата бизнес-пландоо процессинин алдыга озуу мүнөзү.

“Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсунда бизнес-пландоонун милдеттерин аткаруу процессинде маалыматтык технологиялар башка каражаттар менен бирдикте окутуунун комплекстүү каражатын (ОКТ) түзөт деген жыйынтык жасалган.

Компьютердик чөйрөдө бизнес-пландоо мисалы аркылуу студенттерди уюштуруу-башкаруу ишмердүүлүгүнө даярдоо боюнча окуу-методикалык комплекси иштелип чыккан, ал төмөндөгүлөрдү камтып турат:

- Windows компьютердик чөйрөсүндө иштөө үчүн методикалык көрсөтмөлөр жана практикалык иштер;

- Microsoft Office тиркемелеринде иштөөгө арналган практикалык иштерге окуу-методикалык көрсөтмөлөр;

- Бизнес-планды компьютердик каражаттар аркылуу даярдоодогу практикалык иштерге окуу-методикалык көрсөтмөлөр;

- “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсунда бизнес-планды даярдоо – конкреттүү маселесине багытталган кесиптик ишмердүүлүктө маалыматтык технологияларды колдонууну үйрөтүүчү каражаттардын, формалардын жана методдордун жыйындысы.

1. Педагогикалык эксперименттин жыйынтыктары коюлган максатты аныктоонун негизинде *өздөштүрүүнүн үч деңгээли боюнча билимди, билгичтиктерди жана көндүмдөрдү өздөштүрүү коэффициенттери, окуу ишмердүүлүгүнө болгон беш мотивдин рейтингдик баасы* студенттердин *аракетинин ориентирленген негизинин* калыптануусунун деңгээлдерин аныктоо критерийлери катары таңдалып алынды.

2. *Аракеттин ориентирленген негизин* калыптандырууда тестирилөө, анализдөө, сурамжылоо методдору таңдалып алынды, тажрыйбаны өздөштүрүү коэффициенттерин, жалпыланган өздөштүрүү коэффициентин эсептөө тартиби көрсөтүлдү.

3. *Аракеттин ориентирленген негизинин* калыптануу деңгээлин баалоо методу иштелип чыкты.

4. АОНдун жаралышынан баштап, бугка туруусуна чейинки абалын аныктоочу тесттер иштелип чыкты. Уюштуруу-башкаруу ишмердүүлүгүнө жеткирүүчү окуу жана кесиптик ишмердүүлүктөрдүн мотивдерин аныктоо анкеталары иштелип чыкты.

АОНдун калыптануусунун фактысы контролдук жана эксперименттик группаларды тестирилөөдөгү салыштыруу жыйынтыктары менен бекиди. Бул айтылгандарды диссертант 2012-2023 окуу жылдарындагы М. Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономикалык университетинде, Ж. Баласагын атындагы кыргыз улуттук университетинде, КЕПН international institute билим берүү мекемесинде өткөрүлгөн эксперименттин маалыматтары чагылдырылган таблицалар жана диаграммалар аркылуу бекемдеген.

Диссертацияда коюлган милдеттердин ар бирин чечүү зарылдыгын негиздөөдө илимий адабияттагы маалыматтарды сындап талдоо жүргүзүүнүн даражасы жана толуктугу

Милдеттерди чечүү төмөнкү изилдөө методдорун колдонуу менен ишке ашырылган: изилдөө проблемасы боюнча педагогикалык, методикалык жана экономикалык адабияттарды, мамлекеттик билим берүү стандарттарын, мамлекеттик билим берүү концепциясын, ченемдик документтерди жана илимий-практикалык конференциялардын, семинарлардын материалдары терең мазмунда өздөштүрүлүп жетекчиликке алынган.

ЖОЖдо билим берүү процессине өндүрүш практикасындагы маселелерди киргизүү, студенттердин ойлонуу ишмердиктерин тереңдетүү тажрыйбалары терең талдоого алынып алдынкы тажрыйбалар колдоо тапкан; студенттерден анкета алуу, сурамжылоо жетиштүү санда орун алып статистикалык маанилери диссертацияда диаграмма түрүндө берилген; педагогикалык эксперименттин жүрүшү дидактикалык материалдардын негизинде коштолуп, жыйынтыктары статистикалык теориянын методдору менен сан түрүндө туюнтулган. Диссертациялык иш изилдөөнүн илимий негизин камтыган киришүүдөн, үч главадан жана алардан пайда болгон корутундулардан, жалпы тыянактан, 7 сүрөттөн, 20 таблицадан, 166 пайдаланылган адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат.

Жогоруда айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн илимий изилдөө абдан актуалдуу жана учурдагы талаптарга ылайык деп корутундулоого болот.

3. Илимий натыйжалар

Иште 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы илимдеринин өнүгүшү үчүн бир кыйла мааниге ээ төмөндөгүдөй илимий негизделген жаңы теориялык натыйжалар келтирилген:

3.1. Алынган натыйжалардын азыркы илимдин алкагында илимий жаңылыгы бар, себеби билим берүү системасын өнүктүрүүдө чечүүчү ролду диссертант ар түрдүү методдор менен ар кандай кырдаалдагы экономикалык маселелерди чечүүгө арнаган. Бул студенттерге өз ишинин ыкмаларын жана уюштуруу формаларын аныктап, студенттерди кесипке багыттоо процесстерин, анын потенциалдуу чыгармачылык мүмкүнчүлүктөрүн активдештирүүнү жолго койот. Маалыматтык технологияларды колдонуу студенттердин жекече өзгөчөлүктөрүн толугураак өнүктүрүүгө, окуу процессин уюштурууну динамикалуу түрдө дайыма жаңыртып турууга мүмкүндүк берүүчү каражат болуп санала тургандыгын диссертант деталдеп көрсөткөн.

3.2. Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгүн негиздөө (материалды жыйноо ыкмалары жана илимий жыйынтыктарды аргументтөө): болочоктогу адистерге маалыматтык технологияларга окутуу процессин кесипке багыттап маселе иштөө жолдорун колдонуу зарылдыгын окутуу тажрыйбасындагы студент алган билимдердин сапаты аркылуу тастыктоо; “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсун маалыматтык технологияларды колдонуу теориянын зарылдыгына багыттап окутуунун

методикасынын иштелип чыгышы; иштелип чыккан методиканын натыйжалуулугу эксперименттердеги жаңы сапаттык көрүнүштөр аркылуу тастыкталып тыянак чыгарылган.

3.3. Иштин теориялык мааниси (жаңы теория же колдонуудагы илимий теорияны же концепцияны байытуу): маалыматтык технологиялардын теориялык эрежелерин үйрөтүү менен, кесипке багыттап окутуунун дидактикалык шарттары жана аны окуу процессинде ишке ашыруунун технологиясы иштелип чыккан; “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсу үчүн жогорку окуу жайындагы программа өзгөртүлүп, ал кошумча материалдар менен байытылган.

3.4. Квалификациялык белгилерге туура келиши

Алынган илимий натыйжалар 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (информатика жана билим берүүнү маалыматташтыруу) адистигине коюлган алты пункттан турган критерийлерине жооп берет. Ал эми диссертант тарбынан алынган илимий-методикалык жыйынтыктар “Менеджменттеги маалыматтык технологиялар” курсу боюнча предметтик программаларды жакшыртууга, студенттерге керектүү методикалык көрсөтмөлөрдү жазууга, колдонулуучу окуу китептерин жана окутууга зарыл болгон каражаттарды тандап алууга жардам берет; ЖОЖдо маалыматтык технологияларды пайдаланууга иштелип чыккан сунуштар, көрсөтмөлөр студенттерге окуу-методикалык ишмердиктерин активдештирүүгө жардам берет.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү

Диссертант илимий эмгегинде изилдөөнүн негизги жыйынтыктары жана корутундулары жогорку окуу жайларында студенттерди кесиптик ишмердүүлүккө даярдоо тажрыйбасында, маалыматтык технологиялардын каражаттары аркылуу бизнес-пландоонун маселелерин чечүү процессинде адистердин квалификациясын жогорулатуугу жана кайра даярдоо курстарынын тажрыйбасында да колдонууга болот деген жыйынтыкка келген.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши

Автореферат толугу менен диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине дал келет.

6. Эскертүүлөр

Диссертацияда “аракеттин ориентирленген негизи” түшүнүгүнүн мисалдары азыраак берилип калган. Баяндоолордо бизнес-пландоо тууралуу көп нерсе айтылып, анын конкреттүү мисалы катары берилген бизнестин экономикалык динамикалуу модели тууралуу азыраак маалымат берилип калгандай жайдай түзүлгөн.

7. Сунуштар

7.1 Диссертациянын тиркемесинде экономикалык түшүнүктөр тууралуу кыскача глоссарий жетишсиз болуп калган. MS Excel офистик программасынын каржылык, статистикалык жана математикалык функциялары, алардын иштөө принциптери жөнүндө маалыматтар ашыкча болбойт эле.

7.2. Диссертацияда ЖОЖдо санариптештируу шартында маалыматтык технологияларды заманга ыңгайык окутуу-үйрөтүү боюнча сунуштарды берүү керек эле. Бизнес-планды иштеп чыгуунун заманбап программалык иштеп чыгуулардын элементтери тууралуу маалыматтар ашыкча болбойт эле деп эсептейм. Санариптик электрондук билим берүү чөйрөсүнүн маңызы, концепциясы жана функциялары каралып, аны ишке ашыруу студенттерде прикладдык жөндөмдөрдү жана жалпы маданий компетенцияларды гана

эмес, санариптик билим берүү технологияларын колдонуу боюнча компетенцияларды да өнүктүрүүгө мүмкүндүк бере тургандыгы диссертанттын мындан аркы изилдөөлөрүндө орун алышы керек экендигин эскерте кетебиз.

8. Сунуштамалар

8.1. Эксперименттик же контролдук группаларда тездетилген темпте бир нече минутанын ичинде фронталдык сурамжылоодон өткөрүп группалардын өздөштүрүү пайызын жакындаштырып эсептеп алууга боло тургандыгын да колго алып жыйынтыгын эксперименттик сыноолорго кошууну сунуштайм.

8.2. Кандайдыр бир себептерден улам сабактан жетишүүсү артта калган студенттер менен жекече иштөө жумуштары диссертацияда орун алса жакшы болмок деген сунушум бар.

9. Корутунду

Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылынган документтерди карап чыгып, И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Ош мамлекеттик университетинин алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча уюштурулган Д 13.23.681 диссертациялык кеңешине 13.00.02 - окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (информатика жана билим берүүнү маалыматташтыруу) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн Мусаев Бакытбек Малаевичтин «Маалыматтык технологиялардын жардамы менен студенттерди кесинке багыттап окутуу (Башкаруудагы маалыматтык технологиялар курсун окутуунун мисалында)» диссертациялык иши өз алдынча аткарылган жана бүткөрүлгөн изилдөө болуп саналат. Ошол эле учурда изилдөөчүнүн диссертациялык иши кандидаттык диссертацияларга КРнын УАКтын талаптарына ылайык тууралоо зарыл: диссертациянын жана авторефераттын көлөмү сакталышы, тексттин берилиши, орфографиялык, пунктуациялык каталарды ондоо ж.б. Жогоруда көрсөтүлгөн кемчиликтерди жана мүчүлүштүктөрдү ондоп-түздөө иштерин аткаргандан кийин Д 13.23.681 диссертациялык кеңештин отурумунда алдын ала коргоого сунуштоого болот.

Эксперт

физика-математика илимдеринин доктору,
профессор

К. Г. Кожобеков

12-декабрь 2024-ж.

